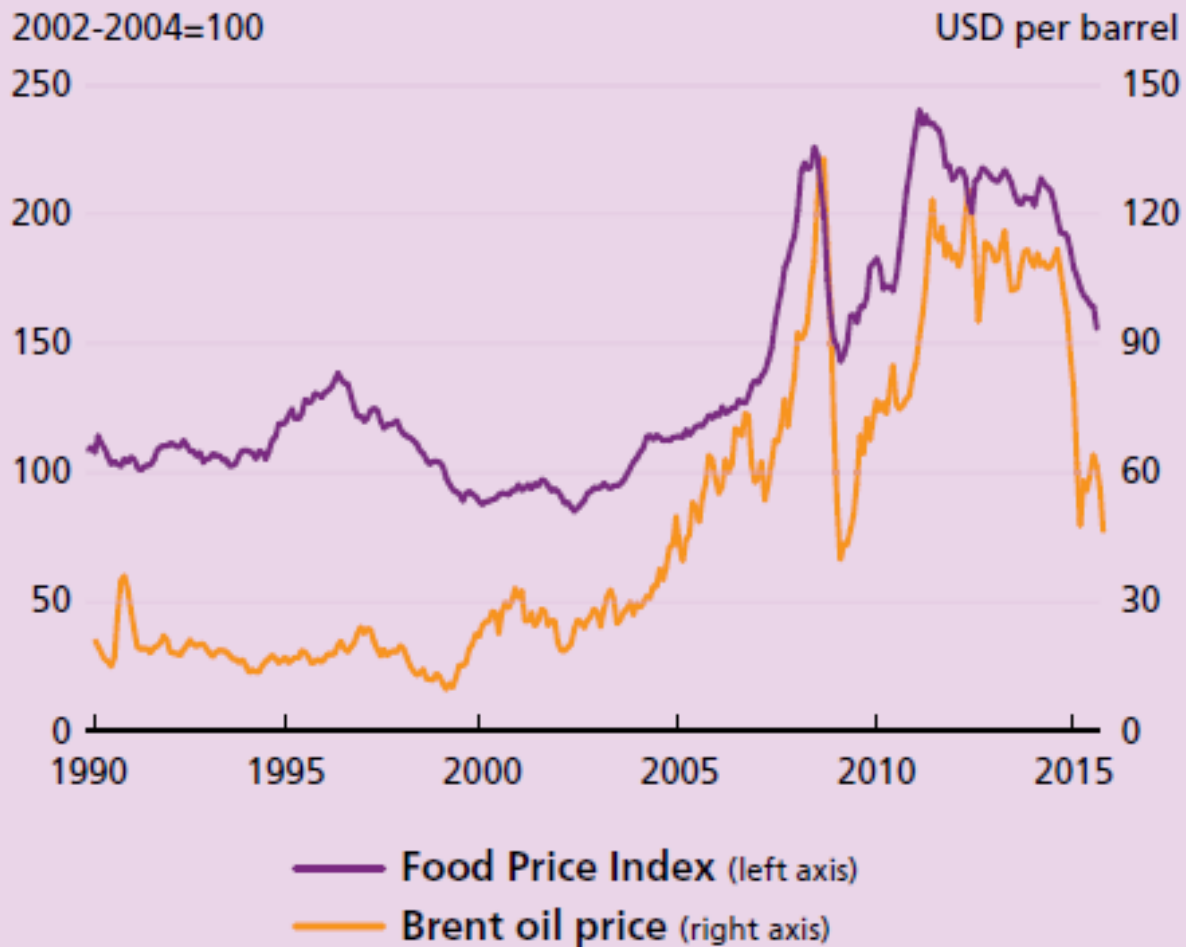

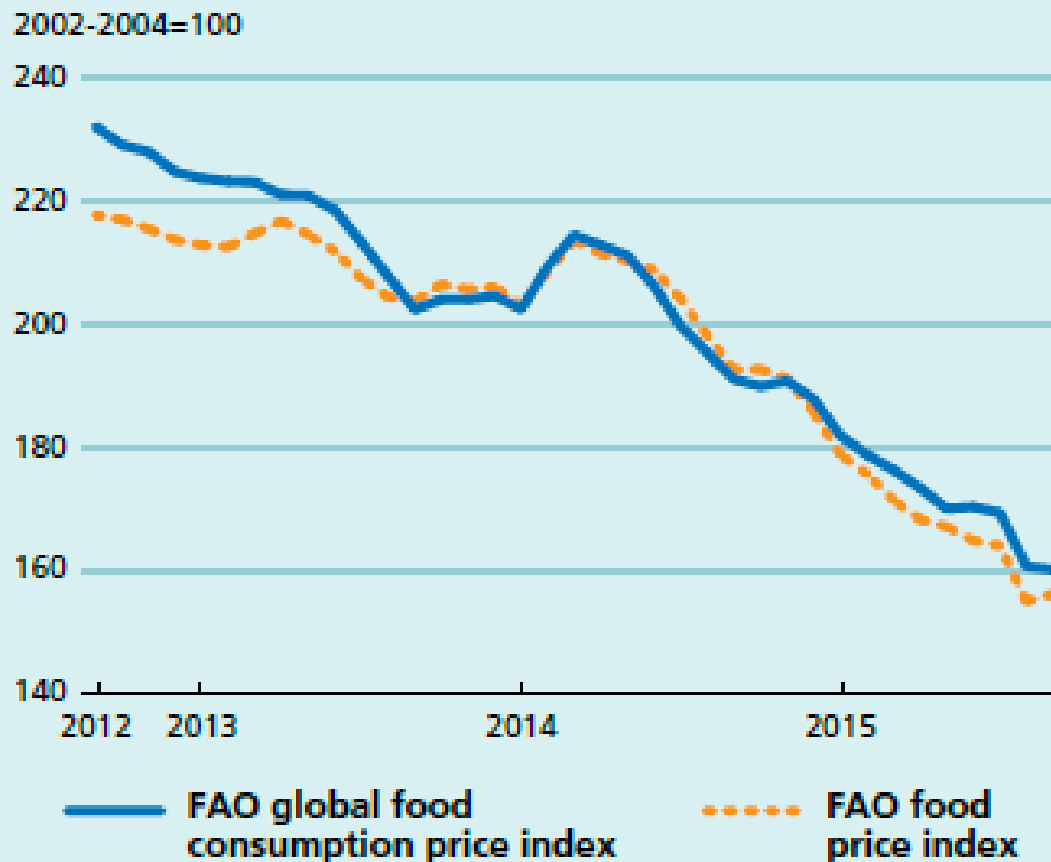
Den norske modellen for jordbruk og problemene i EU

Chr. Anton Smedshaug

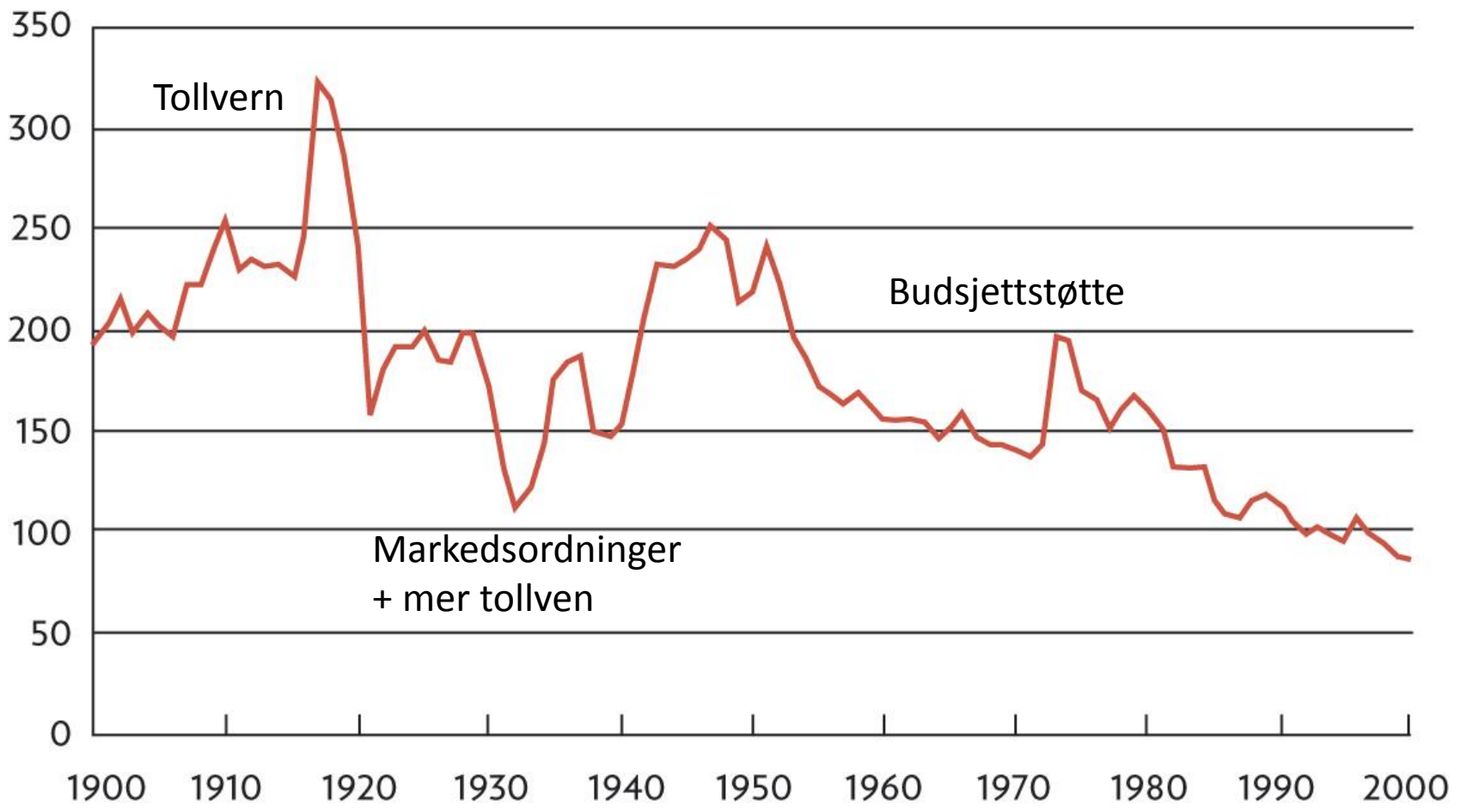
Figure 2. FPI versus Brent oil price

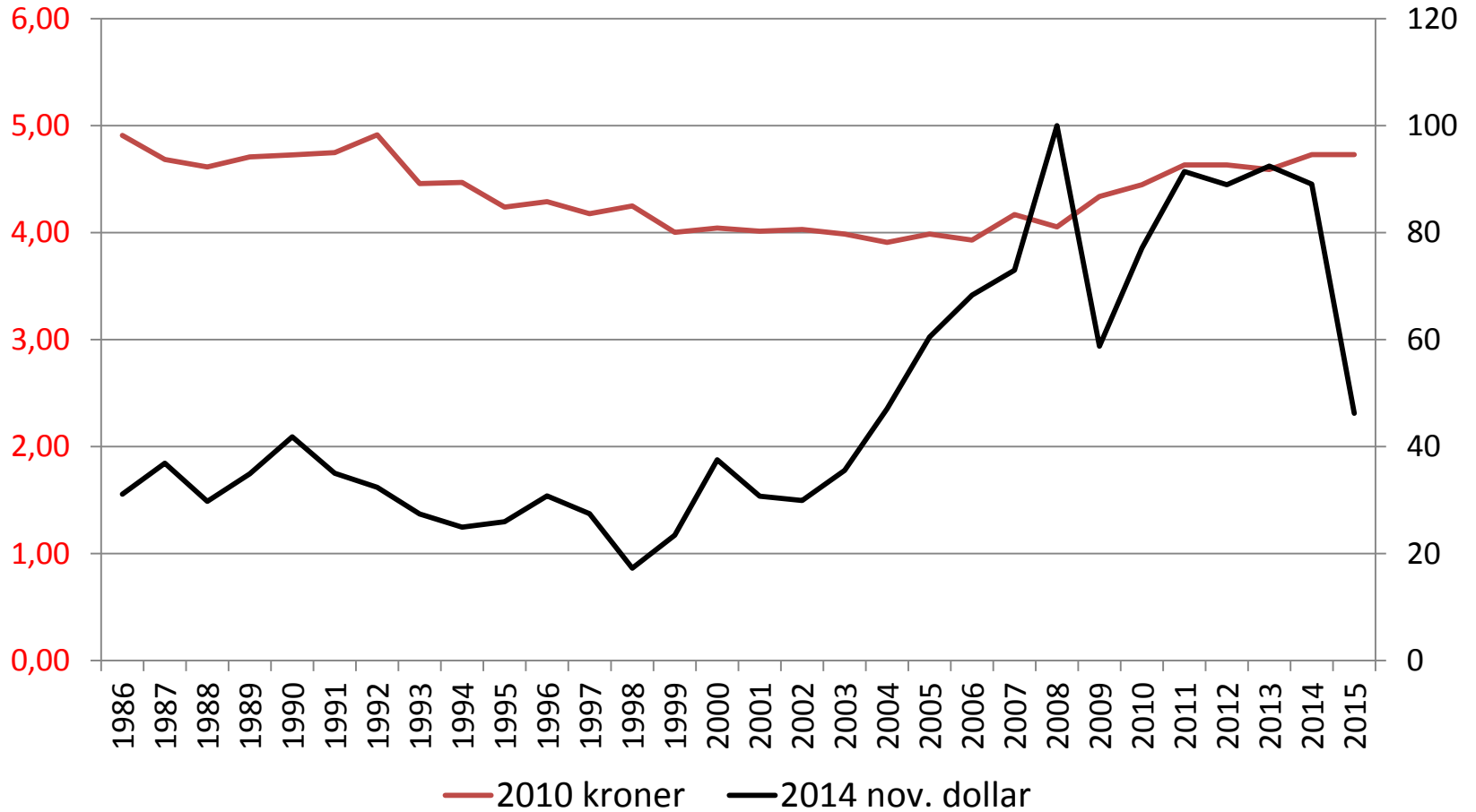
The FAO global food consumption and food price indices (September 2012 - September 2015)

Prisindeks for landbruksprodukter i det 20. århundret

Melke- vs oljeprisen

Den norske jordbruksmodellen

- 1905-1928, 1995 tollvern,
- 1930/1936 Omsetningsloven, markedsregulering
- 1950- Hovedavtalen- støtte
- Samvirke
- Familiejordbruk (prisregulering, odelslov, konsesjon, kvoter)
- Kanalisering

Toll handlar både om tollinjer og tollsatsar

Tollprofilar i WTO mot tredjeland. Talet på varelinjer ein praktiserer nulltoll på (HS: 6 siffer):

Landbruk:

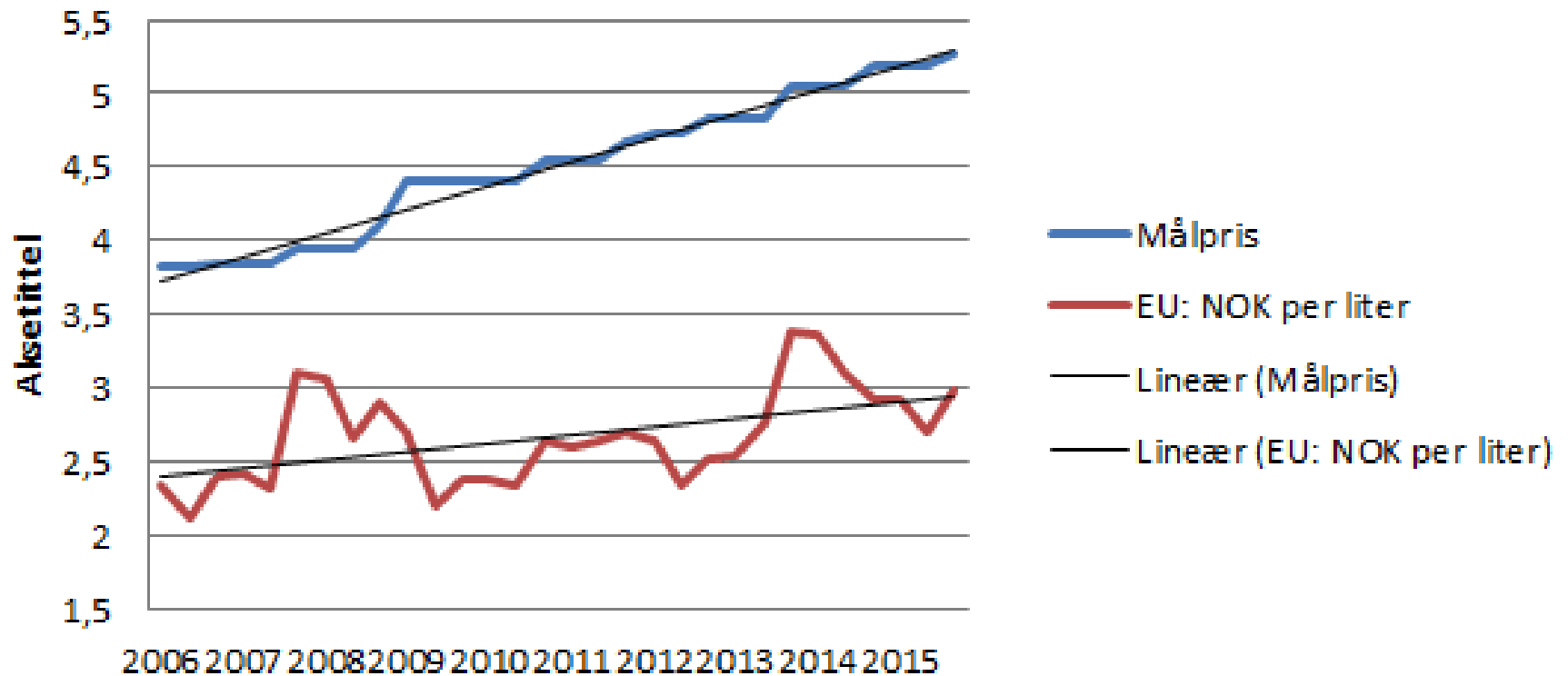
- I EU er **31 %** av varelinjene tollfrie.
- I USA er **31 %** av varelinjene tollfrie.
- I Noreg er **45 %** av varelinjene tollfrie.

Industrivarer:

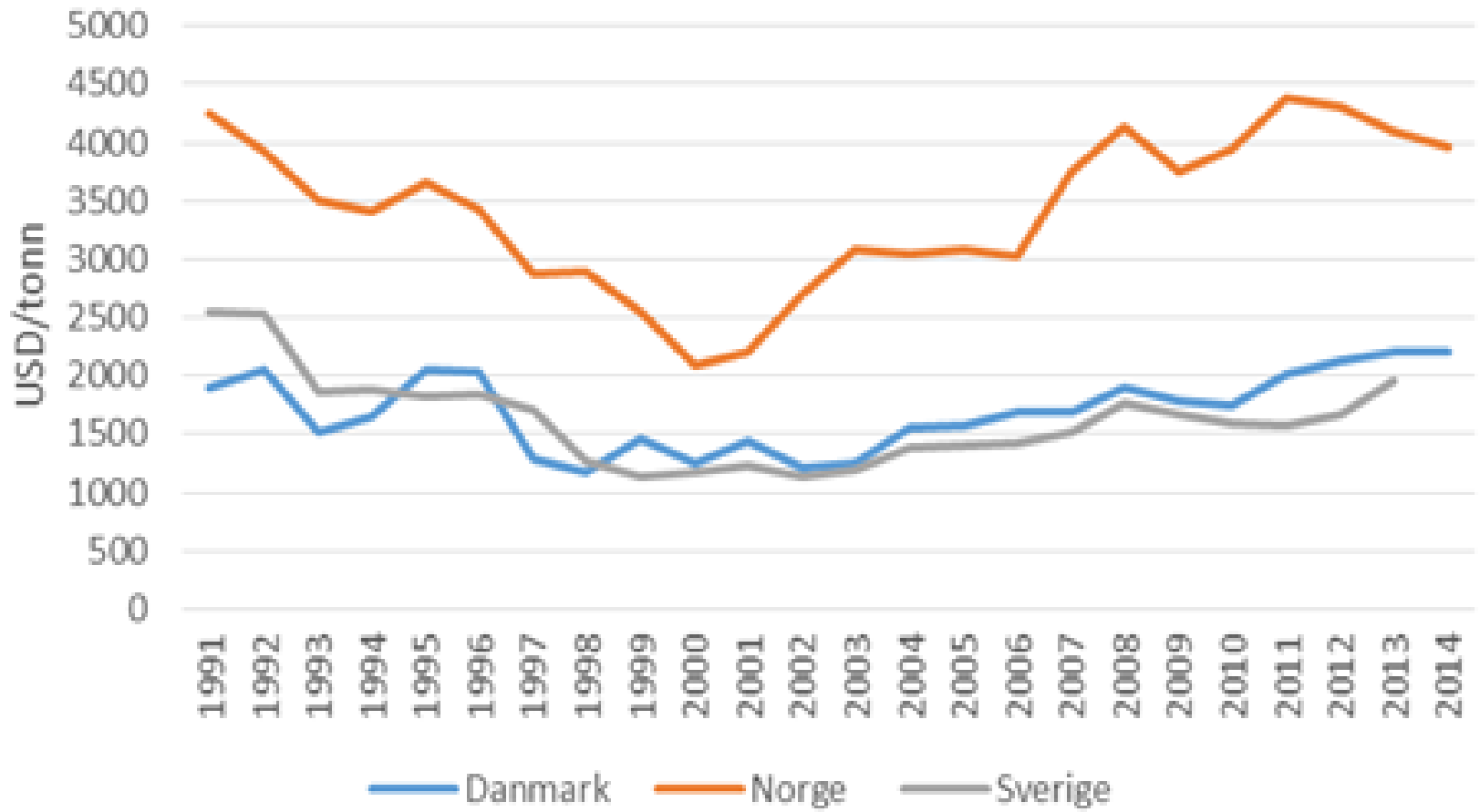
- EU: **26 %** av varelinjene er tollfrie.
- USA: **49 %** av varelinjene er tollfrie
- Noreg: **95 %** av varelinjene er tollfrie.

Melk pr liter

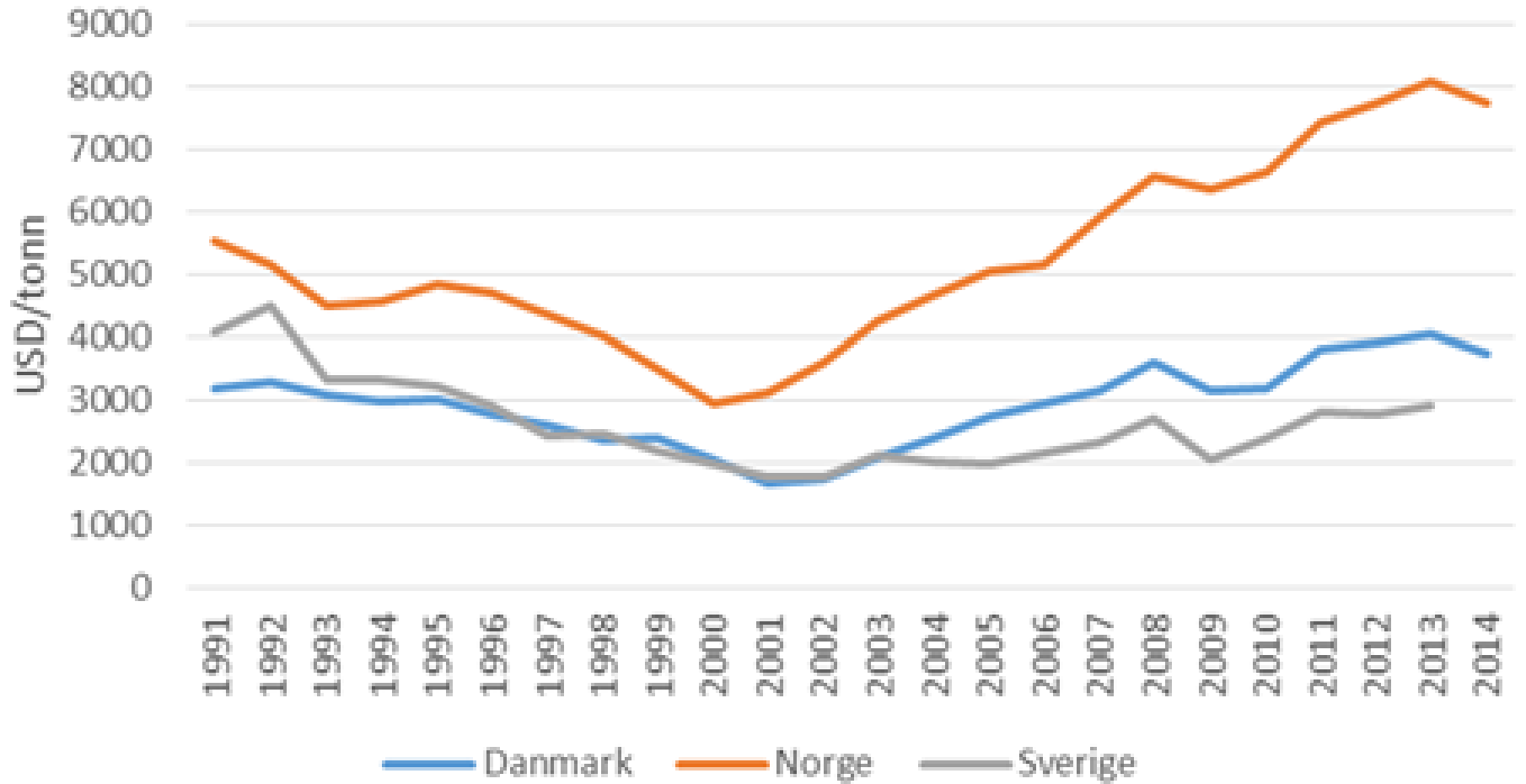
Råvarepris Norge og EU

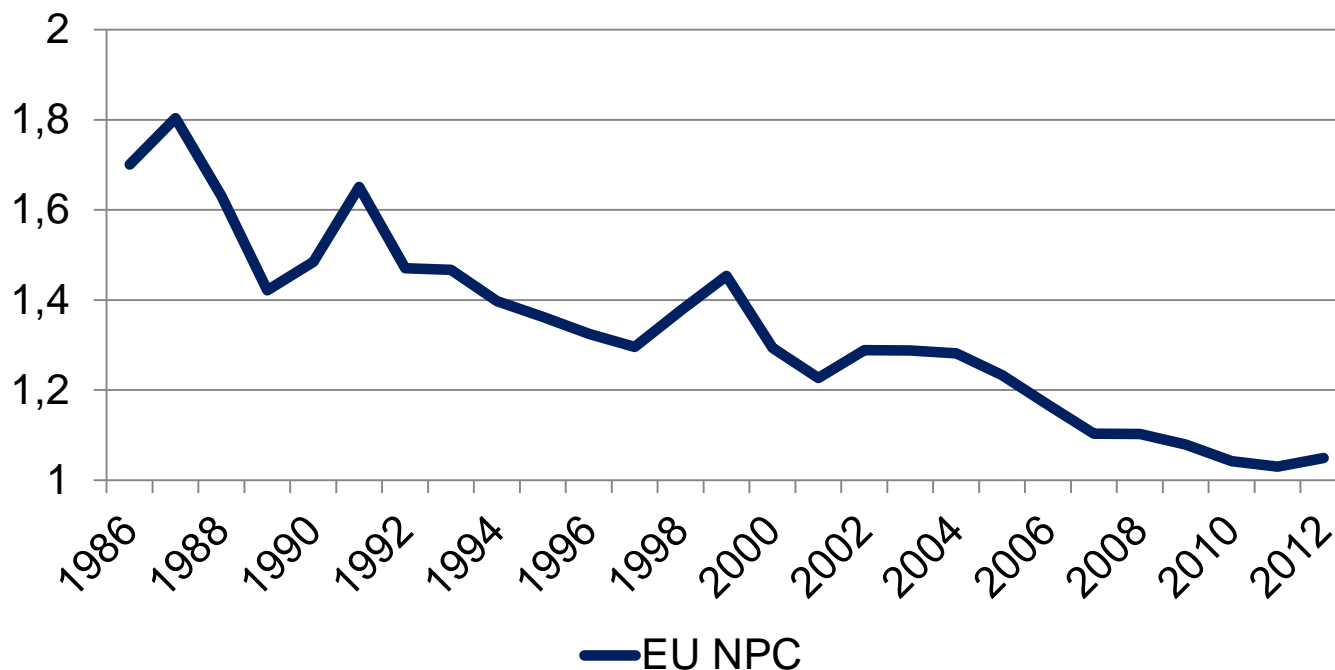
Gris

Storfe

Reduksjon i avviket mellom EU-prisar og verdensmarknadsprisar 1986–2012

Kjelde: Alan Matthews, NPC = Producer Nominal Protection Coefficient (producer NPC). Det vil seie tilhøvet mellom den gjennomsnittlige produsentprisen på gardsbruket (Farm gate) og importprisen ved grensa, berekna som tilsvarende produsentpris (farmgate)

Figuren uttrykker:

Avviket mellom prisnivået til EU innanriks og verdensmarknaden på råvarer har gått frå å liggje 70 prosent over verdensmarknadspris i 1986 til å ligge 5 prosent høgre enn verdensmarknadsprisane i 2012

Hva leverer modellen?

Jordbruket

Årsverk: 47 000 (2014)
Omsetning: 41 845 (2014)

Næringsmiddelindustri

Sysselsatte: 40 432 (2012)
Omsetning (mill. kr): 152 826 (2013)

Engros

Årsverk: 15 816 (2012)
Omsetning (mill. kr): 246 582 (2013)

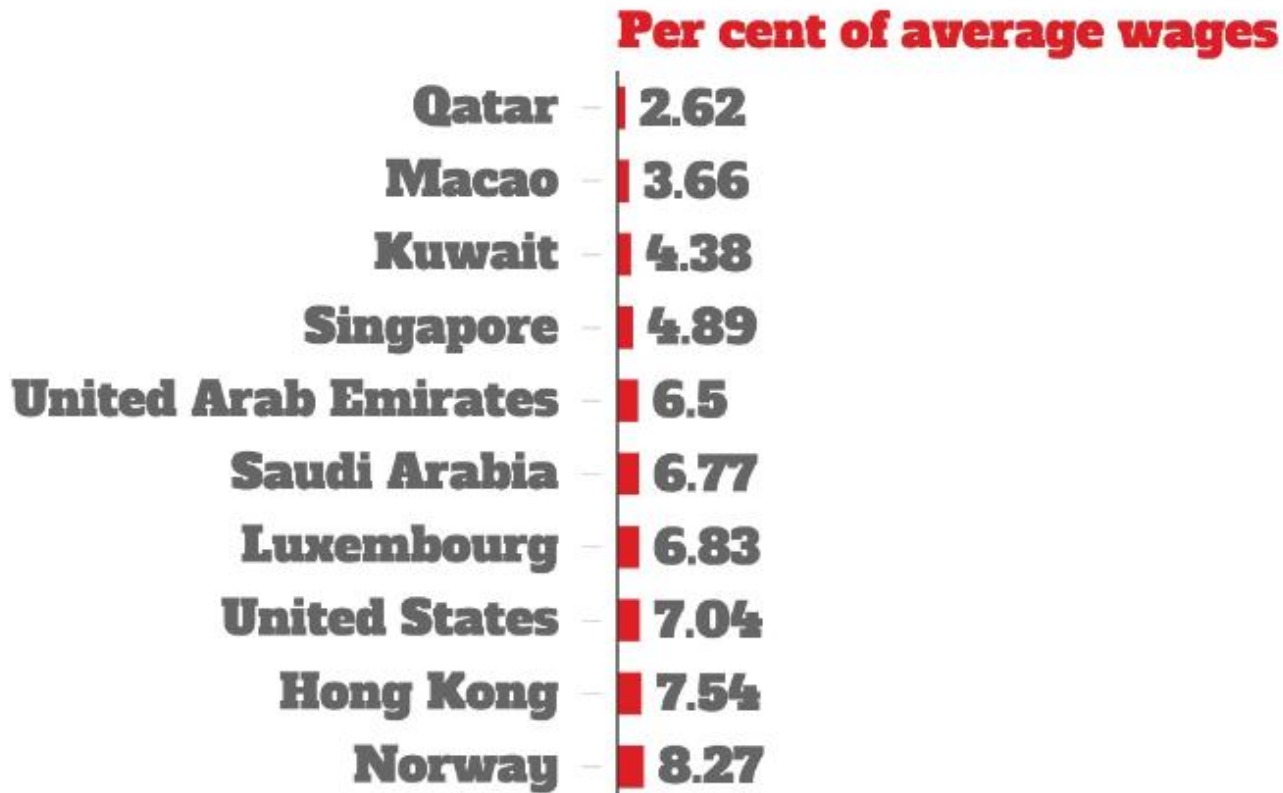

Detaljhandel

Sysselsatte: 71 246 (2012)
Omsetning (mill.kr): 168 236 (2013)

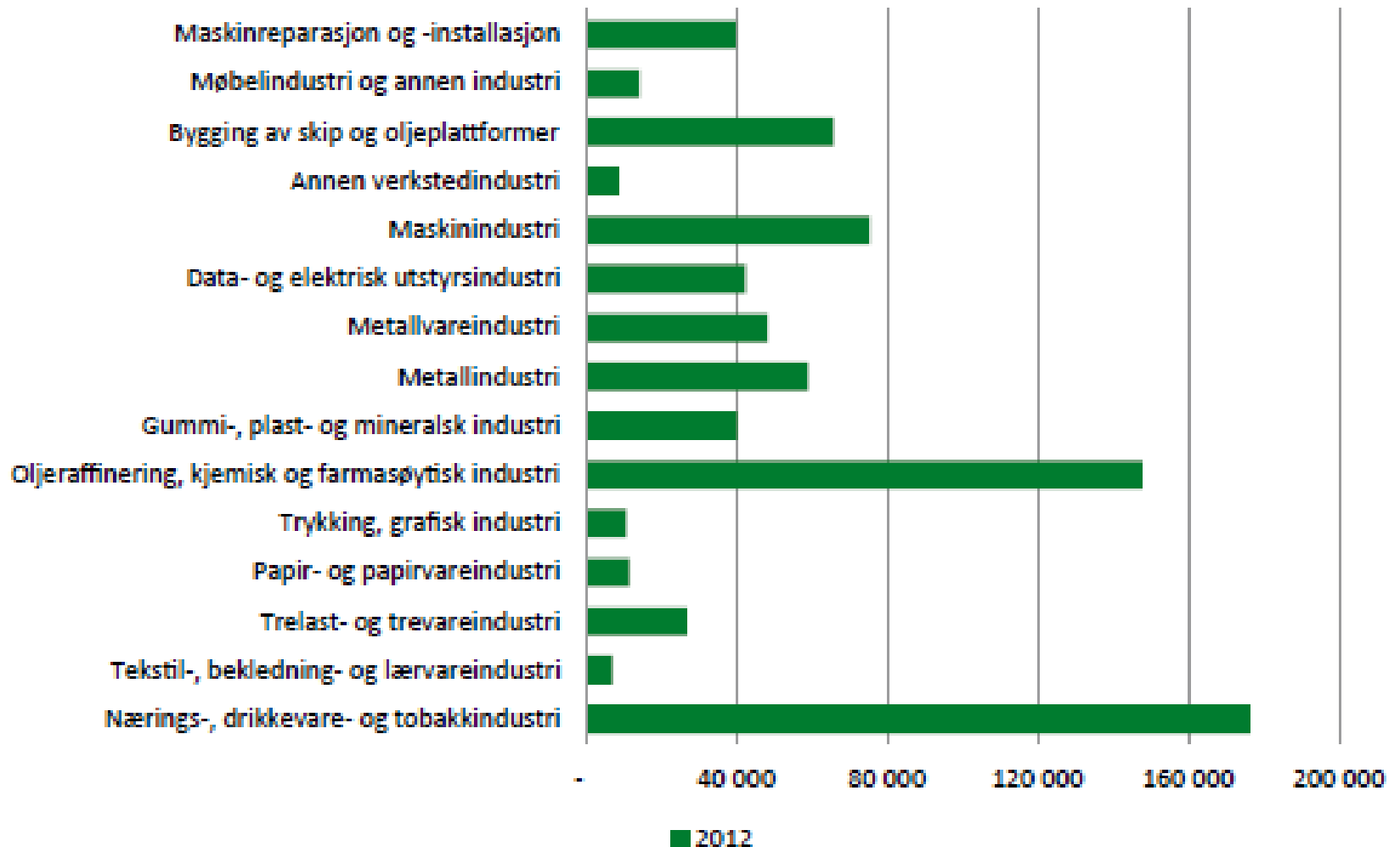
Landene med lavest matutgift

Least costly countries

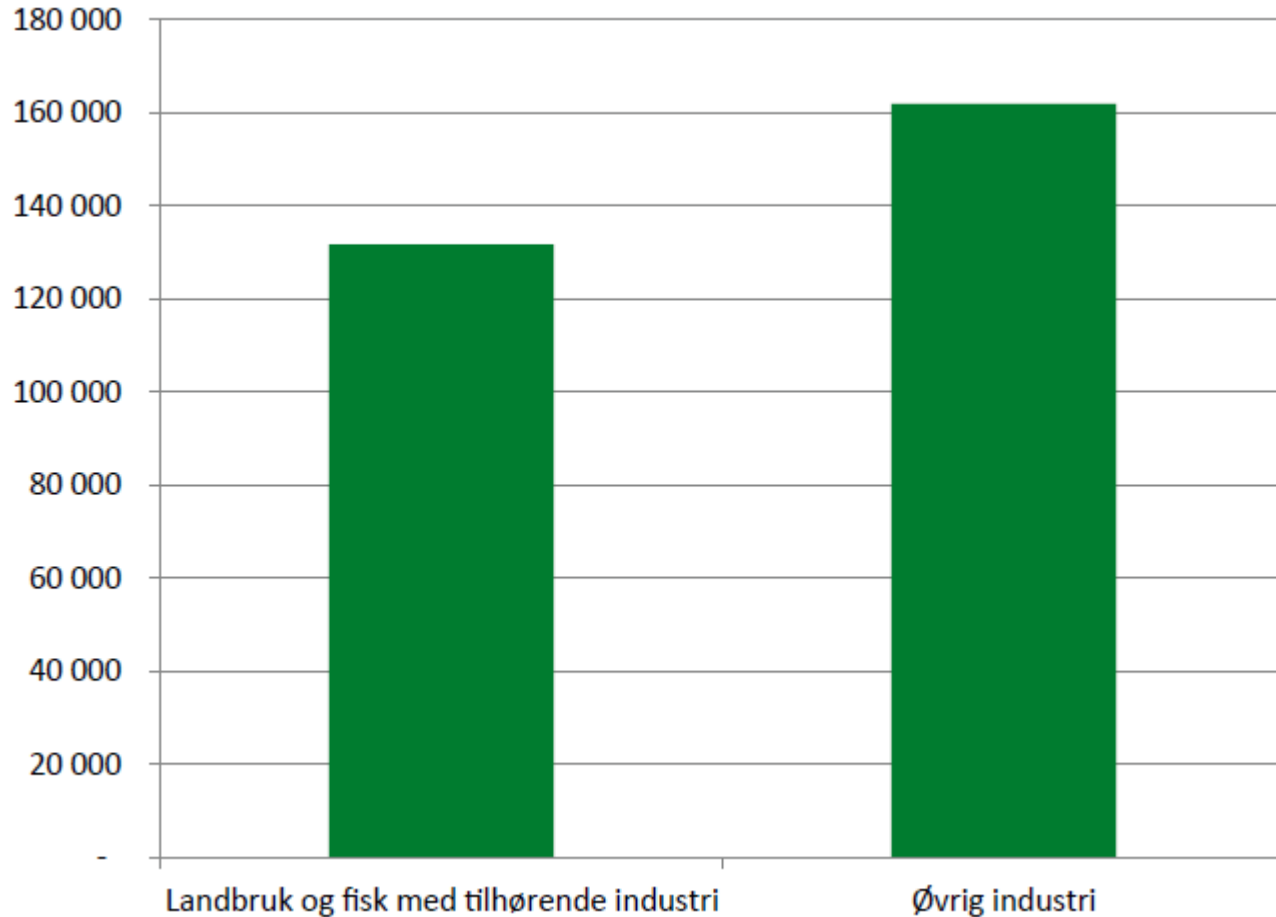

Da

Omsetning industrigrener

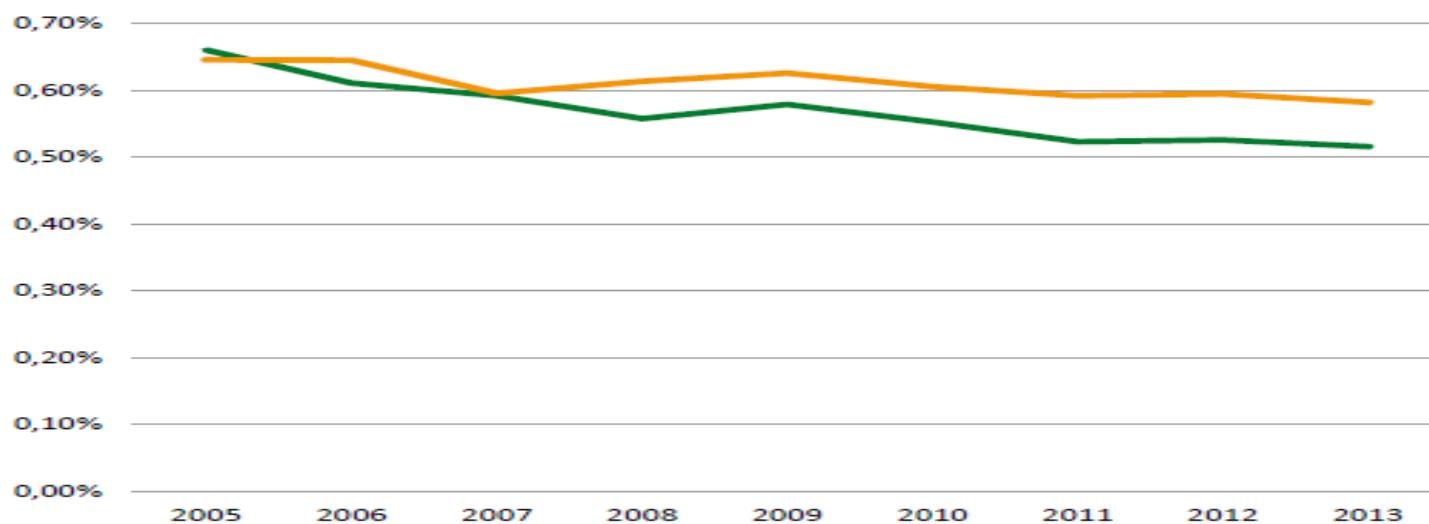
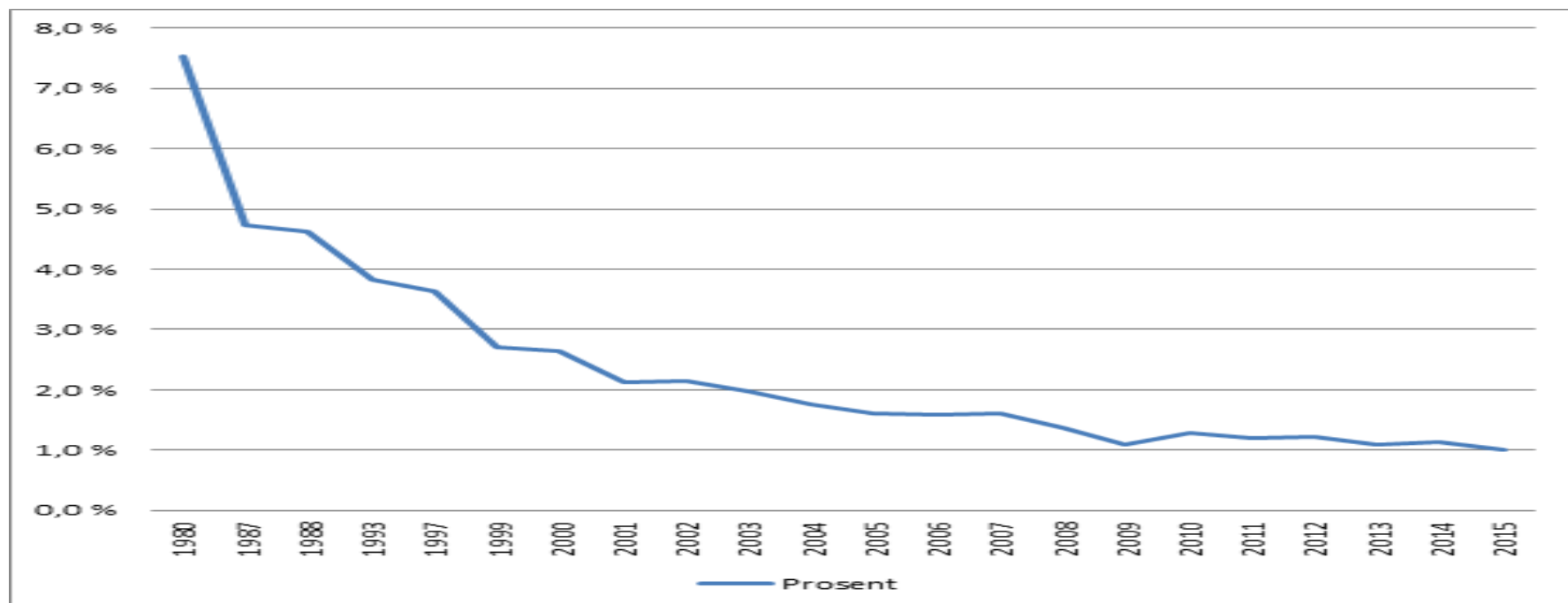

Primærnæringer og annen industri

År	Totalinntekt	Støtte	Marked
2010	36,1	9,7	26,4
2013	39,8	10,6	29,1
2015*	42,3 mrd	10,9	31,4
Totalt endring %	17	12	19

*Anslag fra Totalkalkylen juni 2015

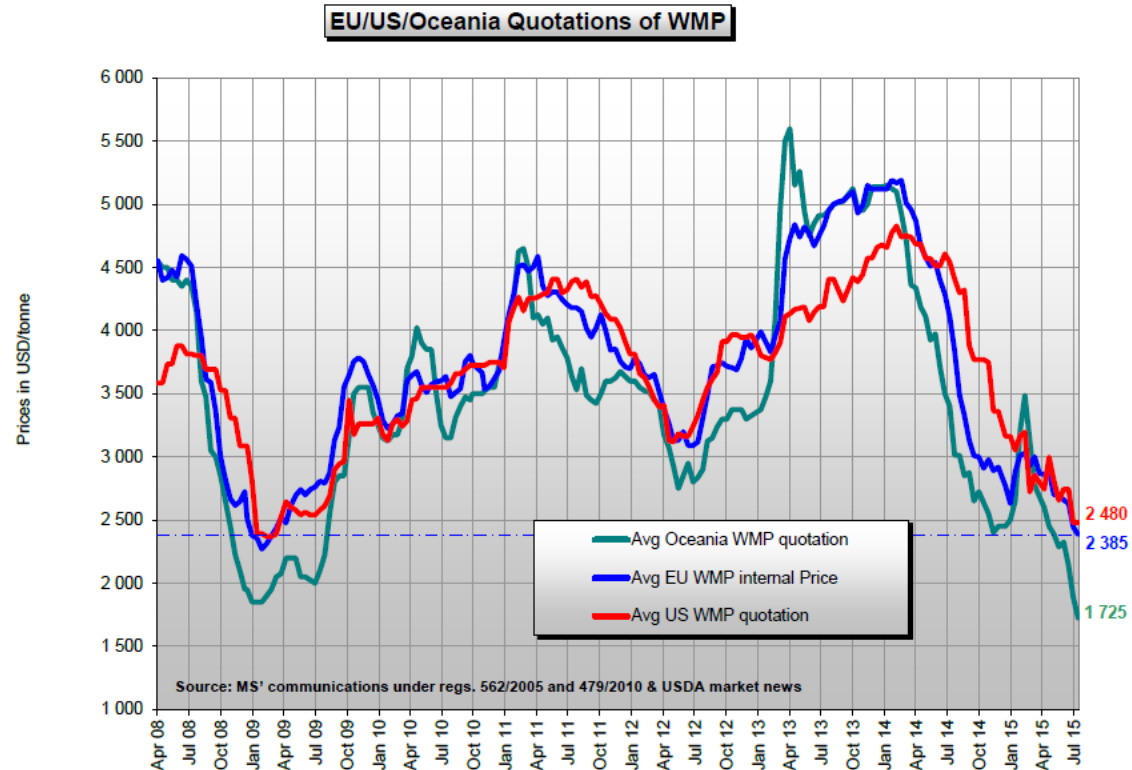
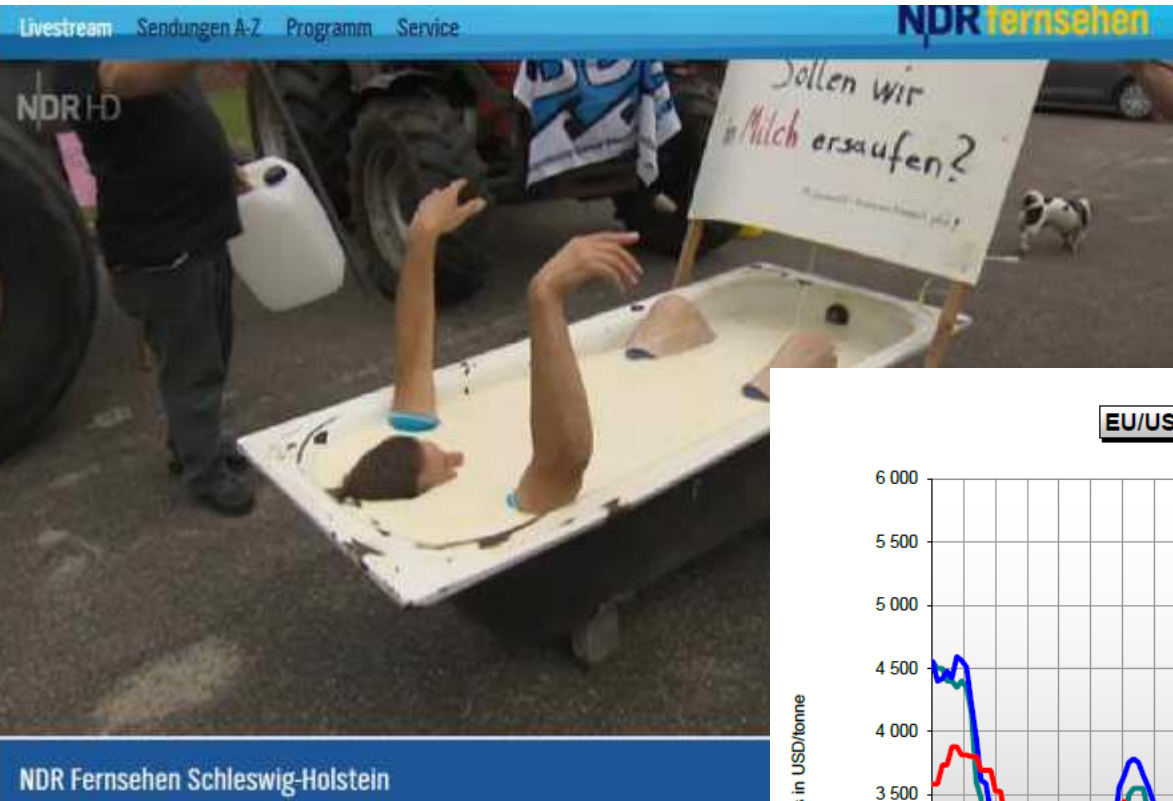
Figur 42. Støtte til landbruket i Norge sammenlignet med EU (uten skjermingsstøtte). Kilde

Det er ikke bare jordbruket som har støtte

Sektor	Støtte/skatt	
Sjøfart, offshore	5-6 mrd	Hurtigruta, colorling
Eiendom	50 mrd	Formueskatt, rentefradrag
Olje	34	Friinntekt
Pressestøtte	1,8 mrd	Budsjett, momsfrigat
Elbilene	3-10 mrd	Nb drivstoff, ferge, parkering
Treningsstudio	700 mill	momsfrigat
Finanssektoren	8 mrd	Momsfrigat

<http://www.landbruk.no/Nyheter/Blogg/Christian-Anton-Smedshaug/Det-er-ikke-flaut-med-naeringspolitikk>

Europeisk kollaps

En kvarts miljon mindre för mjölkbönder

PUBLICERAD I DAG 12:00 | UPPLADERAD I DAG 12:00

Resultatet för en typisk svensk mjölkgård har försämrats med 250 000 kronor under 2015, jämfört med förra året. Det visar den nysläppta mjölkrapporten från LRF Mjolk.

Annons

Det ser fortsatt tungt ut för svenska mjölkbönder. Troligen dröjer det till nästa sommar innan världsmarknadspriserna stiger tillräckligt för att den ansträngda ekonomin ska förbättras påtagligt, enligt årets sista mjölkrapport.

Samma prisnivå som för åtta år sedan

Prognosen för helåret 2015 visar på att det genomsnittliga mjölkpriset till bonden är 60 öre lägre för konventionell mjölk och 30 öre lägre för ekologisk mjölk än vad det var 2014. Prisnivån är densamma som för åtta år sedan. I rena pengar innebär det ett snittpris på 2,90 kronor per liter konventionell mjölk och 3,95 per liter ekomjolk.

270 nedlagda mjölkgårdar

Den pågående konjunkturedgången uppges vara den mest utdragna i modern tid för svenska mjölkföretag och på många håll är situationen på gränsen till ohållbar. Under de senaste tolv månaderna har 270 svenska mjölkgårdar lagts ned.

– Den ekonomiska situationen har förbättrats något de senaste månaderna i och med höjda mjölkpriser till bonden och lägre foderkostnad. Men det räcker inte för att rädda bondens ekonomi, säger Agneta Hjellström, expert på mjölkföretagens lönsamhet och konkurrenskraft på LRF Mjolk, i ett pressmeddelande.

LÄS OCKSÅ

Bucht om mjölkkrisen: Bro över mörka vatten 2015-11-11

2015 inleds med sänkt mjölkpris för Arlabönder 2014-12-23

Parlamentskommitté kritiserar mjölkrapport 2009-07-22

FINANS

86 pct. af mælkebedrifterne har underskud

Dramatiske prisfald på mælk forværrer landbrugskrisen. 86 pct. af mælkeproducenterne har nu likviditetsunderskud. Landbrugets økonomer advarer om risiko for faldende mælkeproduktion.

ERHVERV | 29.07.2015 KL. 18:45 |

Pengene fosser ud af de danske mælkebedrifter. 86 pct. har nu underskud. Foto: DALSGAARD MIRIAM

Landmænd bliver kvalt i deres egen succes

1ste halv i storstrejke

Teknologiske fremskridt gør det muligt for svineproducenterne at hæve produktiviteten i rekordtempo. Resultatet er, at markederne oversvømmes med svinekød.

ERHVERV | 23.10.2015 KL. 07:00

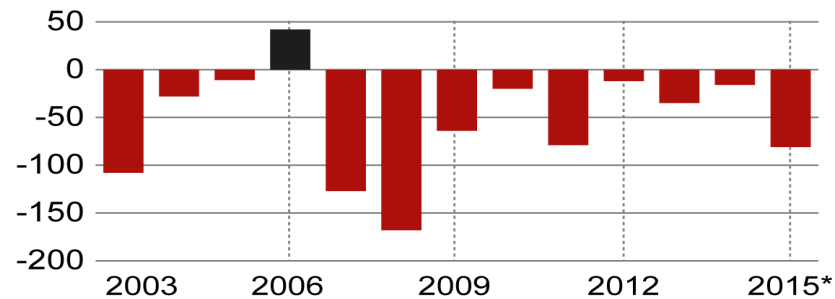
Produktiviteten i svinebedrifterne i Danmark og resten af Europa vokser eksplosivt. Resultatet er en voksende produktion af svinekød, som presser priserne i bund og forlænger erhvervets krise. Foto: AP/Simon Fals

- ”Den gennemsnitlige danske landmand har nu haft underskud på produktionen af grise ni år i træk. Siden 2007 har landmændene i gennemsnit tabt 67 kr. pr. produceret gris, og for hele branchen løber tabet for perioden 2007 - 2015 op i 12,2 mia. kr. Branchens egne økonomer og markedsanalytikere venter, at svineproducenterne også får store underskud i 2016.”

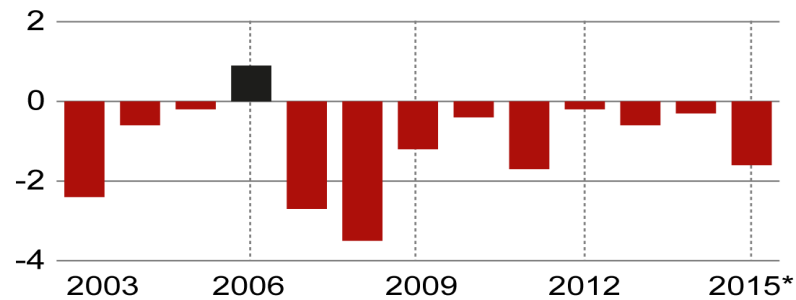
MILLIARDTAB I SVINEPRODUKTION

I 2003-2015 HAR DANSKE LANDMÆND I GENNEMSNI T TABT 54 KR. PR. PRODUCERET SLAGTESVIN. FOR HELE BRANCHEN SVARER DET TIL ET SAMLET TAB PÅ 14,5 MIA. KR.

GENNEMSNI TLIGT RESULTAT PR. GRIS (KR.)

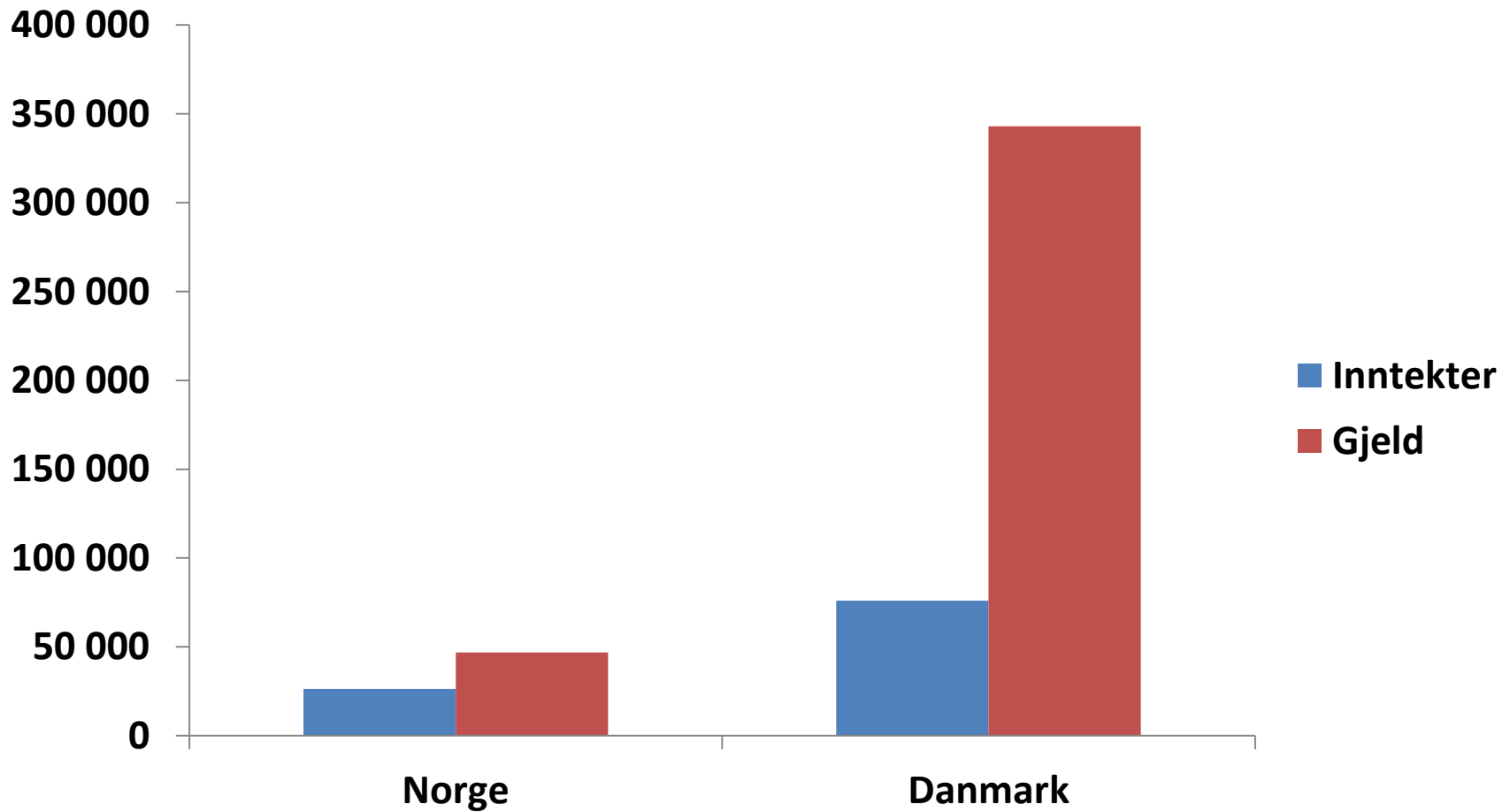

BRANCHENS TOTALE RESULTAT (MIA. KR.)

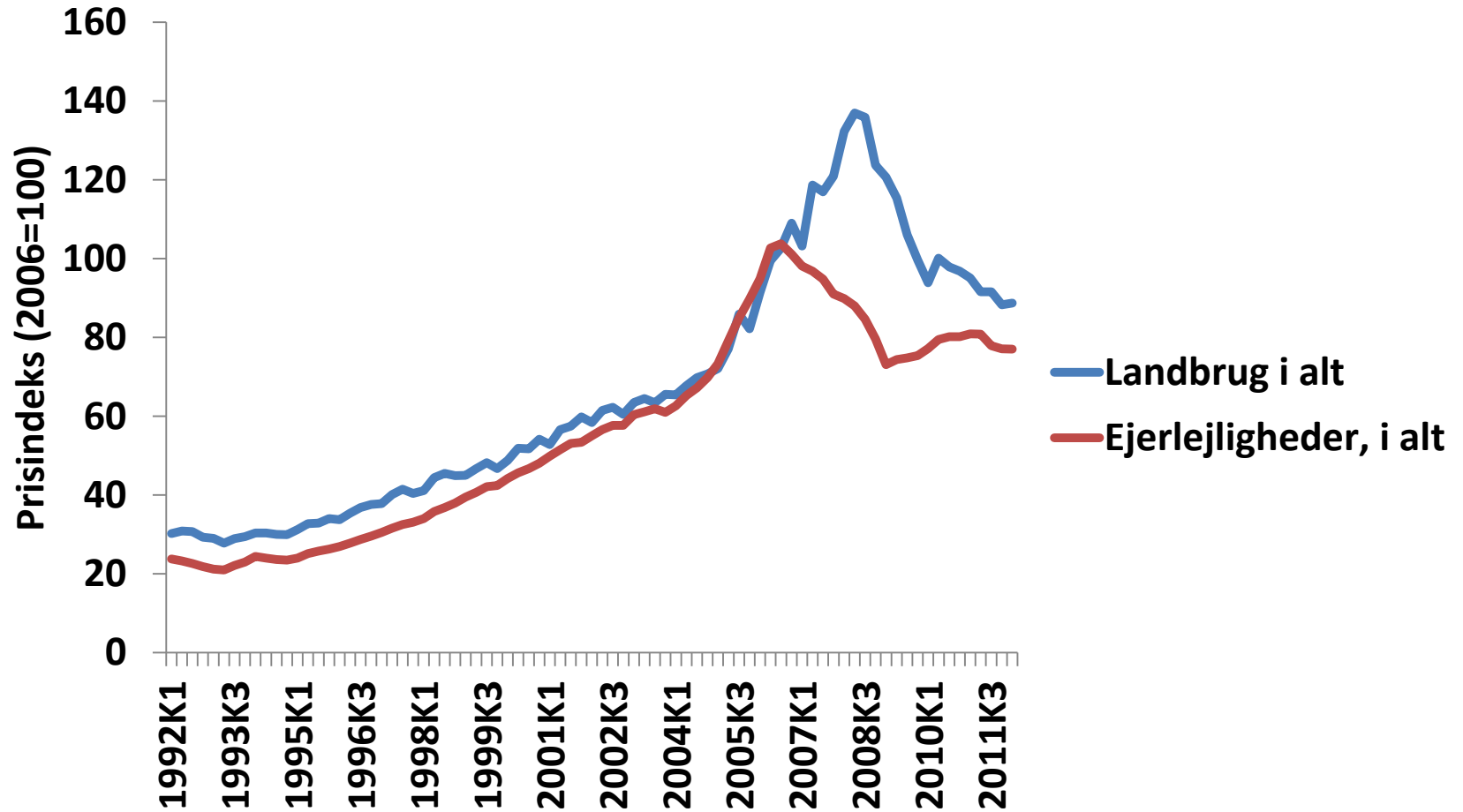

NOTE: TALLENE FOR 2015 ER EN PROGNOSE. RESULTATET PR. GRIS ER BEREGNET VED SÅKALDT INTEGRERET PRODUKTION, HVOR LANDMANDEN HAR BÅDE SMÅGRISE OG SLAGTESVIN. BEREGNET EFTER AFSKRIVNINGER, RENTER OG ALLE ANDRE OMKOSTNINGER, DER KNYTTER SIG TIL PRODUKTIONEN AF GRISE.

Inntekt i forhold til gjeld

Gjeld – boligboble?

Juridiske virkemidler

- Odelstven
- Jordlov, Delingsforbud
- Konsesjonslov
 - Egg
 - Kylling
 - Svin
- Kvoter i melkeproduksjon

Stadig flere bønder tar opp store lån. Foto: Gunnar Lier

Privat Landbruk

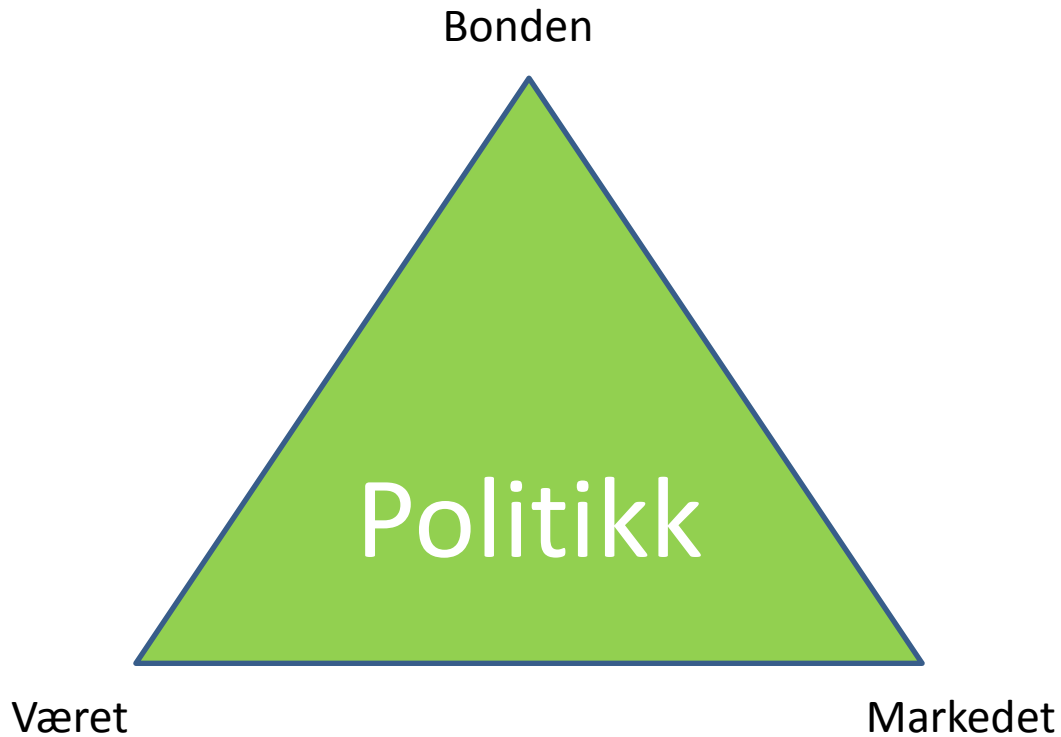
Stadig flere bønder tar opp store lån

Kraftig økning av bønder med over ti millioner kroner i lån.

NTB

Publisert: 22.01.2016 – 05:29 Oppdatert: 22.01.2016 – 06:16

Landbrukspolitik – en buffer

«Mek er det mest europeiske av all kultur. Nå renner den bort»

NED: En vellykket union er en union som aksepterer sin egen død. Det sier økolog Christian Anton Smedshaug, som er redd for at EUs undergang blir en brutal affære.

FAKTA

Europas syke menn: ■ Betegnelsen «Europas syke menn» oppsto på 1800-tallet, da Det osmanske riket var i ferd med å smuldre opp. ■ Siden har det blitt synonymt med kriserammede stormakter. I 2015 har sykdommen spredt seg.

■ Ser europeisk gjeldskrise, arbeidsledighet, terror, flyktningstrømmen og kriger i øst og sør preger kontinentet. ■ Over hele Europa har radikale og EU-skeptiske bevegelser framgang, mens etablerte partier taper terreng.

■ I løpet av utgangen av 2017 skal Storbritannia holde folkeavstemning om fortsatt EU-medlemskap.

■ I serien «Europas syke menn» intervjuer Klassekampen samfunnsvitene med ekspertise på Europa om hvor EU går.

■ I dag: Christian Anton Smedshaug.

■ Tidligere i serien: Øyvind Østerud om et EU med Tyrkia og Norge på medlemslista, Kate Hansen Bundt om

Tysklands rolle i EU, Asle Toje om hvordan flyktningstrømmen utfordrer legitimiteten til EU og Cathrine Holst om hvorfor Norge bør bli medlem.

Klassekampen 28., 30. og 31. desember 2015 og 2. januar 2016.

Av Lars U. Larsen Vegstein (tekst) og Tom Henning Bratlie (foto)

Det verste er at det er sant all sammen. At vår demokratiske, liberale, ja, vår europeiske arv, er truet. At vi går mot en ukultivert og udemokratisk markedet, fremmedgjort fra alt vi har og alt vi er. Ikke minst dette: at vårt politiske lederskap er fullt klar over det som skjer, uten å gjøre noe som helst.

Pakkene som de siste månedene har kommet til EU-president Jean Claude Junckers kontor i Brussel er et sikkert tegn. Pakkene kommer fra sinte folk over hele Europa. De inneholder protest mot EUs jordbrukspolitik.

Den virkelige katastrofen i Europa de siste årene er utraderingen av det europeiske familiehåndbruket. Det europeiske demokratiet bygger på at vanlige folk har eid og dyrket jorda de bor på. Den politiske ordenen som bygger på dette, er i ferd med å bukke under, sier Christian Anton Smedshaug, økolog og leder i håndbruks-nettkant, Agri Analyze.

Hva europeisk kultur er

I hans fortelling om krisa i Europa er det ikke euroen som spiller hovedrollen. Heller ikke gjeldstrykket, grekere, terrorister, migranter eller høyrepopulistene som vil kaste dem ut. Ikke engang muslimene. Skarpt fiinne rittene til den dypte krisa i Europa, må vi ned på jorda. Eller jorder, for å være helt presis. — EUs mål er et jordbruk som kan konkurrere på verdensmarkedet. Middelet er liberalisering, altså avvikling av landbrukspolitikk, samt fjernet EU de nasjonale mel-

DEMOKRATISKE DRÅPER: Melka gjør at vi kan utnytte ressurser vi ellers ikke kunne brukt, og at vi kan bo steder vi ellers ikke kunne bodd, hevder Christian Anton Smedshaug. Her er han blant kyr i forskningsjuset til Norges miljø- og biovitenskapelige universitet i Ås.

keknotene, som har sikret en viss disiplin med produksjonen. Nå presses prisene til et minimum, og produksjonen flyttes til kystnære strøk i Irland, Danmark og Tyskland. Alpene og Ser-Europa blir sikrende igjen uten melkebønder. — *Portellingene fra Europa i 2015 handlet om helt andre ting enn dette. Hva har skjedd?*

— Det er påfallende hvor stemoderlig modernæringen behandles i offentligheten. Men bakgrunnen er de høye råvareprisene fram til 2013, som førte til at det ble investert milliarder i jordbruket. Produksjonen økte kraftig, samtidig som EU fjernet regule-

ringer. For eksempel avvirket den middelalderen. Slik er det i Alpene, i Skandinavia og Storbritannia og andre deler av Europa. Det eneste stedet hvor det fortsatt er dyr som ikke er fullt ut utnyttet er statene utenfor Europa. Melka gjør at vi kan utnytte ressurser vi ellers ikke kunne brukt og at vi kan bo steder vi ellers ikke kunne bodd. — *Men hva har det å gjøre med demokrati?*

— Demokratiseringen av Vest-Europa henger sammen med at folk har eid jorda og skogen de har hatt rundt seg. Det er i kontrast til latifundehåndbruket i Ser-Europa som ble eksportert til Ser-Amerika, der godseiere stadig sitter

på enorme landområder. Problemet med utviklingen mot stadig større bruk er at kapitalen vil for å drive blir så stort. Barn av bønder har ikke råd til å overta fra forrige generasjon, og eiendommen selges i stedet til andre, i verste fall utenlandske pensjonsfond. — *Jeg er historisk materialist. Jeg tror eierforholdene i samfunnet definerer den politiske virkeligheten vi får. Hvis man svekker folks evne til eiegymsysselsetting og eiendom, vil de få mindre makt. Det passer med utviklingen de siste to hundre årene. Landene der eierskapet til jorda var spredd blant vanlige folk fikk raskere demokratisering og industrialisering enn land der jord og makt var samlet på få hender.*

— *Statsbudsjettet i Norge er på 1200 milliarder kroner i år. På tross av 17 milliarder av dette går til Landbruksdepartementet, knapt mer enn kulturbudsjettet. Hvordan kan dette*

i det norske jordbruket. Det er et robot system, som kan retiliseres og skape nye arbeidsplasser nå som oljeindustrien er i full krise. Men det er mange svakheter i finansieringen av det norske systemet, og det må rettes opp snarest. Viss kan det bli krise her også, men vårt system har fungert bra. Det trenger vi å være stolte av. — *Hva kan EU lære av Norge?*

— Behovet for reguleringer for å unngå inntektstap og for å sikre selveierjordbruket. De siste årene har EU kvittet seg med politiske virkemidler som er bygd opp nettopp for å tabe ekstremt situasjoner slik verden nå opplever. De er ba-

ret på 1930-tallets overproduksjon og prisfall, krigserfaringer og fra gjenoppbyggingen etter andre verdenskrig. Og minnet om overproduksjonen på 1980-tallet, da melkekvoter ble innført både i Norge og EU.

— *Men da kan vel EU bare følge Norges eksempel, og innføre reguleringer?*

— Dypest sett er problemet at politikken er felles. Det er lite som er så dårlig egnet for felles politikk som jordbruk. Det er så intimt forbundet knyttet til naturgitte forutsetninger. Uansett hvor flink en fransk alpebonde er, kan han ikke konkurrere mot irske bønder som knapt trenger fjøs mot vinteren og der gjestet vokser året rundt. Det eksisterer Østfold i Europa bidrar mangelen på landbrukspolitikk til at man kan leve av jorda stadig færre steder. Den ene prosent som brukes over statsbudsjettet i Norge, gir en sterk verdikjede med 100.000 arbeidsplasser.

— *De fleste som taler landbrukets sak i Norge, er pessimist. Det er ikke du?*

— Danmark taper 90 prosent av melkeproduksjonen på driften. Det er ikke noen generell inntektstap eller gjeldskrise

derom å rive opp tradisjonelle former for landbruk?

— Det er sant, men ingen har gjort dette så raskt og effektivt som EU. Det er en del av kjernen i EU. Og skal du utfordre det, må du utfordre selve EU-prosjektet. — *De fleste er enige om at EU-kollaps ville vært en katastrofe for Europas folk. I det hele tatt er det nesten umulig å tenke seg Europa uten EU.*

— Mennesket er skapt sånn at det alltid har problemer med å tenke seg det som i ettertid virker som det mest naturlige i verden. Faktum er at Europas historie er full av unioner som kommer og går. Det er langt fra første gang Europa opplever store endringer etter en lang periode med stabilitet. — *Portiell.*

— Bare i forrige århundre opplevde Europa oppløsningen av tre unioner, Østerrike-Ungarn, Sovjetunionen og Jugoslavia. Disse

kollapsene forteller oss at det avgjørende ikke er om unionene faller, men hvordan de gjør det. Sovjetunionen kjempet ikke desperat mot da imperiet kollaps fra slutten av 1980-tallet. Østerrike-Ungarn nektet å akseptere sin undergang, og kastet Europa ut i første verdenskrig. Også Jugoslavia sammenbrøt via brutal og voldelig.

— *Kjernen i EU-fortellingen er nettopp at unionen garanterer fred i Europa, en fortelling som for øvrig ble kronet med Nobels fredspris i 2012. Det er ingen i EU som tror at unionens kollaps kan bety noe annet enn krig og nød.*

— *Men se på historien. Imperiene har alltid falt, men nasjonalstaten har vært en viktig byggkloss i det europeiske statsarbeidet siden freden i Westfalen 1648. Interaksjonen mellom de små og de fire store, Russland, Tyskland, Frankrike og Storbritannia, vil fortsette å forme Europa. Gamle relasjoner vil bryte sammen og nye oppstå i en evig dynamikk. Og i kjernen av all står Tyskland. Det virker som om dagens statsarbeid vil falle. La oss håpe at oppløsningen blir fredelig.*

— *Men er det egentlig EU som er problemet? Selve moderniteten er i bunn og grunn en eneste stor krig mot bønderne. Fra USA og Sjøer til Kina og India har vi de siste århundre sett det samme: Veien til et moderne samfunn går gjennom*

4%

HANDLINGSREGEL

SKATTESUBSIDIER

ASYL
SCHENGEN

FAMILIE
STUDENT

FRI OLJEINVESTERING

2012: kr 270 mrd.
2015: kr 400 mrd.

FRI KREDITT

4%

HANDLINGSREGEL

SKATTESUBSIDIER

FRI OLJEINVESTERING

2012: kr 270 mrd.
2015: kr 400 mrd.

SKATTESUBSIDIER

LAV RENTE

FRI KREDITT

4%

HANDLINGSREGEL

-0% kr

FRI OLJEINVESTERING

2012: kr 270 mrd.
2015: kr 400 mrd.

SKATTESUBSIDIER

4%

HANDLINGSREGEL

FRI OLJEINVESTERING

2012: kr 270 mrd.
2015: kr 400 mrd.

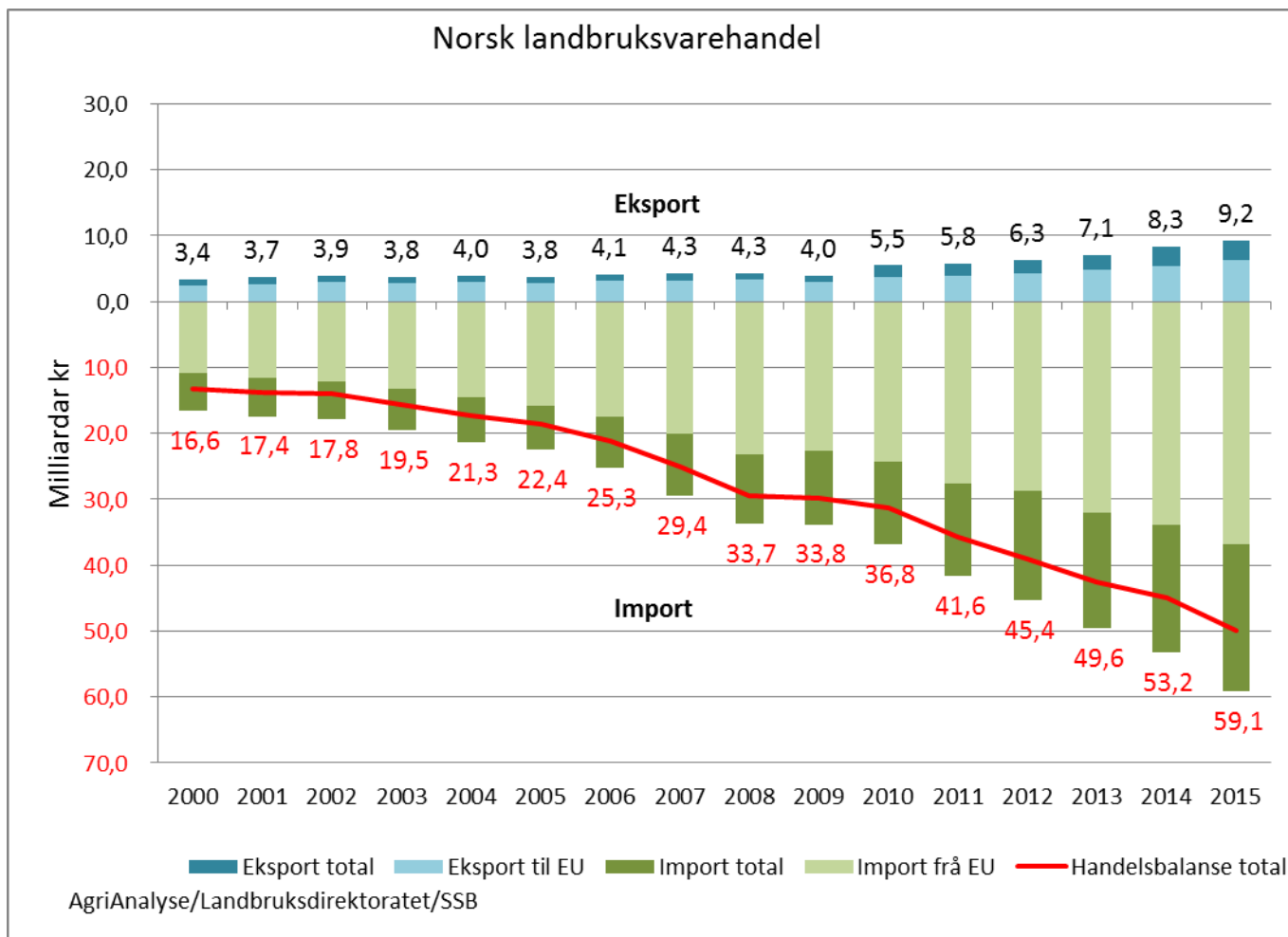
SKATTESUBSIDIER

OLJE
Investering
og drift

**FISKERI
LANDBRUK
SKIPSFART
INDUSTRI**

Utviklinga i norsk landbruksvarehandel med verda og EU

Handelsbalanse: 2000 = -13,2 milliardar kr, 2015 = -49,9

Handelsbalanse med EU: 2000 = -8,4 milliardar kr, 2015 = -30,5